
SIYASAL İDEOLOJİ OLARAK MUHAFAZAKÂRLIK VE GELENEK

*M.Hanifi MACİT * Atatürk Üniversitesi*

Özet

Eski-yeni, geçmiş ve gelecek arasında sık sık bir bağ kurulur. Bazen yeni olana methiyeler dizilirken, bazen de eskiye karşı özlem romantik bir dil ile ifade edilir. Bireyler, toplumlar veya milletler, tikelden tümele yer yer bu nostaljiye düşer. Ancak bunun en açık biçimini muhafazakârlar yaşar ve onlar hem geleneğe olan bağı radikal bir dille vurgularken hem de bundan siyasal bir felsefe türetilip, bunu da siyasal bir ideoloji olarak toplumsal sorunların aşılmasında bir başvuru ölçütü yaparlar. Biz bu çalışmada: muhafazakârlık gelenek, modernite ve gelecek arasındaki bağı batılı düşünsel atmosfer üzerinden değerlendireceğiz. Bu nedenle öncelikle muhafazakârlığın bir siyasal ideoloji olduğu ve sonrasında, gelenek, modernite ve gelecek arasında nasıl bir bağ kurduğu konusunu klasik/yeni ayrımına girmeksizin elimizden geldiğince ifade etmeye gayret edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakârlık, İdeoloji, Gelenek, Modernite Gelecek...

I. Siyasal İdeoloji Olarak Muhafazakârlık

Muhafazakârlık tek bir biçime indirgenemeyeceği gibi, ortak bir tanımını yapmakta güçtür. Birçok çeşit muhafazakârlık vardır ve bu çeşitliklere göre de tanımlanması söz konusudur. David Ricardo'nun felsefesinden etkilenen ve onun öğretisinden hareketle ortaya konulan ekonomi politiğe bağlı bir

* Yrd.Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi.

muhafazakârlıktan söz edilebileceği gibi, Edmund Burke'nin ruhuna tapınanlar ve onun yetkin Fransız devrimi eleştirisini hareket noktası olarak alan muhafazakârlıktan da ve bugün liberal düşünceyle eklemlenmiş bir Neo-muhafazakârlıktan da söz etmek mümkündür. Bu nedenle de siyasal ideoloji olarak muhafazakârlığın birçok tanımı vardır ve biz burada sadece bir kaçını vermekle yetineceğiz. İlk olarak aristokratik teori açısından muhafazakârlık, 18.Yüzyılın sonu ve 19.Yüzyılın ilk çeyreğinde, burjuva sınıfı ve liberal düşünceye feodal (aristokratik) bir reaksiyonun çok özel ve eşsiz tarihsel bir ifadesidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde liberalizm burjuva ideolojisi, sosyalizm-Marksizm proletarya ve muhafazakârlık bir aristokrasi ideolojisidir. Feodalizm, eski rejim, toprak sahipliği, Ortaçağ ve soyluluk sürekli olarak bu siyasal ideolojiyle ilişkilendirilmek durumundadır. Emekçiler, orta sınıf, endüstrileşme, liberalizm ve demokrasi gibi çeşitli temel kavram ve oluşumlarında doğal uzlaşmaz muhalifdir muhafazakârlık. İkinci olarak, muhafazakârlığın özerk bir tanımından söz edilir ve bu tanımın temel iddiası; muhafazakârlığın her hangi bir özel grup, toplumsal bir güç veya tarihi bir toplumsal yapıyla ilişkilendirilmesinin zorunlu veya doğru olmadığıdır. Bu nokta nazarından muhafazakârlık, genel olarak geçerli olan fikirler sisteminin özel bir ifadesidir. O, ılımlılık, düzen, denge (ölçü) ve adalet gibi evrensel değer terimleriyle tanımlanır. Üçüncü olarak muhafazakârlık, pozisyon alışla (durumla) ilişkilendirilir ve tarihin tekerrürünün sonucu olarak ortaya çıkan kurumların savunusuna indirgenir. Fakat muhafazakâr ideoloji muhaliflerinin temel eleştirilerini yönlendirdiği bu tekerrür anlayışı, muhafazakâr ideoloji taraftarlarınca toplumsal düzenin tesisinde en temel işlevi olan kurumları ortaya çıkarmıştır. Bu durumda muhafazakârlığın özü, var olan kurumların değerlerine şiddetli bir inanca dönüşür.¹

Muhafazakârlığın ortak bir tanımını veya genel olarak uzlaşılmış bir içeriğini vermenin oldukça güç olduğu yukarıda yapılan tanımlamalar da dikkate alındığında çok net olarak ortaya çıkar. Bu güçlüğün birçok nedeni vardır ama temelde iki nedene indirgeyerek bu güçlüğün sebebi açıklanabilir. Öncelikle muhafazakârlığın klasik ve yeni olmak üzere iki farklı görünümü vardır ki, yer yer farklılıkları benzerliklerinden daha derindir. İkinci olarak muhafazakârlık siyasal bir ideoloji mi, doğal zihinsel bir durum mu yoksa ilkesiz siyasal bir tavır alış mı v.b türden sorulara verilen cevaplar noktasında muğlâk bir yapı arz eder. Bu türden sorulara verilen cevaplar

* A.B.D'de feodal bir gelenekten yoksunluk, muhafazakârlığı orta sınıfın baskın siyasal tavrı haline getirmiştir.

¹ Samuel P. Huntington, "Conservatism as an Ideology", *The American Political Science Review*, Vol.51, No.2 (Jun., 1957), s.454-455.

konusunda muhaliflerin ortak bir görüşünün olmadığı gibi, taraftarlarının da bir uzlaşıdan yoksun oldukları açıktır.

Siyasal bir ideoloji olarak muhafazakârlık konusunda en önemli ortak anlayış, muhafazakârlığın, kaynağını Aydınlanma dönemindeki büyük çalkantı ve ardından gelen istikrarsız durulma sürecinde bulduğu, Muhafazakârlık ve Aydınlanma arasındaki ilişkinin kesin sınırlarla ayrılmış olmaktan ziyade diyalektik bir karşıtlık biçiminde anlaşılması gerektiğidir.² Bu ortak kanaate göre muhafazakârlık, kendi kendine yeten aklın gücüne duyulan sınırsız küstahça güvene karşı bir tepki olarak doğmuş ve geleneksel değerlere romantik bir vurguyu dile getirmiştir. Ortak bir anlayıştan yoksun olma açısından bakıldığında belki de siyasal ideolojiler içerisinde hem muhalifleri hem de taraftarınca en sübjektif değerlendirmeler muhafazakârlık için yapılmaktadır. Tabii ki ortak bir anlayışın yokluğu, muhafazakârlığın çeşitli temel kavramlar ekseninde değerlendirilemeyeceği anlamına da gelmez ve her ne kadar bu siyasal tavrın bir ideoloji olmadığı için çok temel ilkelerinin de olmayacağı fikri yaygın bir kanaatmiş gibi ifade edilse de muhafazakârlık, siyasal bir ideolojidir ve onun kendini inşa etmiş olduğu temel kavramları vardır. Bu nedenle muhafazakârların taraf oldukları şeylerden daha ziyade muhalif oldukları şeyler hususunda daha açık fikirlerinin olduğu sık sık söylene de bu, eksik bir değerlendirmedir veya sadece sübjektif bir muhalif oluşun sonucudur. Muhafazakârların taraf oldukları birçok temel düşünce söz konusudur ve bunlar aşağıda zikredilecektir fakat bu noktada meramın ifadesi açısından bir örnek vermek gerekirse siyasi ilkeleri açısından “en temel ilkesi ani değişime karşı” direnmedir. Fakat her değişime karşı direnç veya mevcut durumun savunusu muhafazakâr bir siyasal tavır alışını ifade etmez ve muhafazakârlık adına yapılan yaygın bir yanlış değerlendirmedir bu. Bu tür mevcut durumu muhafaza etme arzusu kısaca “tutum” olarak da adlandırılabilir ve bu koruma amacının birçok çeşit nedeni de söz konusu olabilir. Mevcut durumun korunmasına yönelik her gayret mevcut durumun sağladığı imkânlarla bağlanmışlık derecesiyle doğru orantılıdır. Bu iktidar olmak da olabilir, sermayedar olmak veya eklemlenmiş olmak da. Başka bir türlü varoluş şansınız yoksa veya yürürlükte olan durum (statüko) sizi var kılan temel ise, sizin tavrınız mevcudun devamından yana olacaktır. Daha açık bir ifadeyle bu durum; koruma motifi açısından bir muhafazakâr tutum olarak görebilir ama siyasal ilkeleri açısından bu bir muhafazakârlık değildir. Şayet siyasal bir ideoloji olarak muhafazakârlık buna indirgenecek olursa, her hangi bir türden değişime karşı direnci olan toplumsal yapıları “muhafazakârlık” olarak mı

² Bekir Berat Özipek, *Muhafazakârlık Akıl Toplum Siyaset*, s. 31.

adlandıracağız? Diğer taraftan insanların belirli hadiseler karşısında belirli tutumlar sergilediklerini biliriz ancak bu tutumlar genel olarak "vaziyet alış" olarak ifade edilebilir. Vaziyet alış ve ideoloji arasında çok naif bir geçişkenlik vardır ki, bu da her ikisinin de toplum olayları için bir "anlam" eksenini sağlamalarından ileri gelir.³ Toplum içerisinde ideolojilerle geçişkenliği olan vaziyet alışlar söz konusudur ancak bu geçişkenlik, vaziyet alışları ideoloji boyutuna taşımadığı gibi, muhafazakâr politik ideolojiyi de bir vaziyet alış durumuna indirgeyemez.

Muhafazakârlığın aslında siyasal ideolojiden veya her hangi bir "izm" den daha fazla bir şey olduğu, onun siyasal ideolojiye indirgenemeyeceği fikri birçok muhafazakârın ortak kabulüdür. Onlara göre muhafazakârlığı, "zihinsel bir tutum", yaygın kanaat" veya "insan zihninin doğal mizacı" olarak değerlendirmek daha isabetli bir tespit olacaktır. Lakin muhafazakârların iddia ettiklerinden öte bir durum söz konusudur ve muhafazakârlığı bir siyasal ideoloji olarak değerlendirmek hiç de isabetsiz bir analiz değildir. Ortaya konulan her hangi bir düşüncenin, ahlaki inancın, siyasal tavır alışın veya temellendirilen bir öğretinin ideoloji olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusu tartışmalı olsa da ve bugün ideolojiden ne anladığımız konusunda çok farklı yaklaşımlar mevcut bulunsa da biz ideolojinin ne anlama geldiği ve hangi çerçeve de ideolojiden söz edebildiğimizi dile getirebilecek durumdayız. İdeoloji; en geniş anlamıyla bir dünya görüşüdür ve bu dünya görüşü belirli temel kavramlar üzerinden inşa edilir. İnsan doğasına, yaşadıkları topluma ve bir takım siyasal değerlerin önemine vurgu yapan siyasal anlayış bir ideoloji olarak karşımıza çıkar. Louis Althusser'in ifadesiyle ideoloji; "bireylerin gerçek var oluş koşullarıyla kurdukları imgesel ilişkinin imgesel bir tasarımlanmasıdır. Dolayısıyla ideoloji, insanların gerçek var oluş koşullarını, gerçek dünyalarını değil, her şeyden önce sözü edilen gerçek var oluş koşullarıyla olan ilişkilerini tasarımlar. Her türlü ideolojik tasarımlamanın ve imgeselliğin merkezinde bu ilişki yatar".⁴ Doğal olarak ideolojik ilişkiler imgelele sarılı bir iradeyi ifade eden ilişkilerdir ve gerçekliği tahrif etmekten çok bir umut ya da nostaljiyle ilgilidirler.⁵ Nitekim bu bakış açısı itibarıyla değerlendirildiğinde muhafazakârların siyasal olana ilişkin kanılarını ifade etmeleri, değer ve ilkeler sunmaları, doğal bir mizaç eğiliminden kaynaklanan düşünce belirtmekten çok daha öte bir tavır sahibi oldukları ve bunun da sadece bir "vaziyet alış olarak değerlendirile-

³ Şerif Mardin, *Din ve İdeoloji*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.15.

⁴ Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev. Alp Tümer, İthaki Yayınları, İstanbul, 2003, s. 89-91-93.

⁵ Michele Barrett, *Marx'tan Foucault'ya İdeoloji*, Çev. Ahmet Fethi, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 100.

meyeceği, bu düşüncenin ideolojik cepheye dönüştüğü ileri sürülebilir. Siyasete ilişkin değer ve ilkeler sunma ve etkinlik alanının sınırlarını belirlemeye kalkışma⁶, bir siyasal düşüncenin siyasal ideolojiye doğru geçişini de kanaatimizce ifade etmektedir. Mevcut durumun devamından yana tavır alış, tarihsel bir gerçekliktir. İnsanlığın var olduğu, bir başka ifadeyle örgütlü yapılanmanın başladığı günden bugüne değişim yönünde insanların mevcut durumu muhafaza adına direndikleri de üzerine sorgulama yapılamayacak kadar açık bir realitedir. Bundan dolayı biz, E. Burke'de ilk ifadesini ve temel kavramsal sınırlarını bulan siyasal ideolojiden söz etmekteyiz çünkü mevcut durumun muhafazası adına direnç göstermek başka bir şeydir, bu direnci aşağıda ifade edeceğimiz temel ilkeler üzerinden göstermek daha başka bir şeydir. Nihai olarak muhafazakârlığın bir tavır alış değil, bir statüko savunusu değil, bir "*siyasal ideoloji*" olarak değerlendirilebilmesi için aşağıda ifade edilmiş olan şu beş ilkeye yapmış olduğu güçlü vurgu yeterlidir.

* **Gelenek:** Muhafazakâr siyasal ideolojinin en temel kavramıdır. Onlara göre gelenek sadece vuku bulmuş her şey değildir. Bir kimlik duygusu ve geleceğin inşasında referanslar için zengin bir bilgi kaynağıdır. O, sadece duygusal bir bağlanışı değil, tarihsel temelleri olduğundan dolayı aynı zamanda bir kök ve güven hissi verir.

* **Beşeri eksiklik:** Muhafazakârlık birçok açıdan bir beşeri eksiklik felsefesidir. Diğer ideolojiler, insanın doğası gereği "iyi" olduğu düşüncesinden hareket ederken, sosyal ve siyasal koşullar düzeltildiğinde insanların da "iyi" bir doğaya sahip olduğunun ortaya çıkacağı konusunda hem fikir iken, muhafazakârlar açısından böylesi bir düşünce ütöpiktir veya en iyi ihtimalle idealist rüyalarlardır. Bu durumda beşeri eksiklik fikri, siyasal ideolojinin temel ilkelerinden birini ifade eder.

* **Organik toplum:** Muhafazakârlara göre, insan temelde dini bir varlıktır ve din sivil toplumun temelidir ve bunun içindir ki, toplum da yavaş gelişen tarihsel sürecin bir ürünü olarak görülür ve doğal kabul edilir. Toplum bireyden daha önceliklidir ve insan doğasının kökünde eksiklik gizlidir. Toplumsal organizasyon karmaşık bir yapı içerir ve devamlı olarak içerisinde çeşitli sınıflar, gruplar ve düzenler vardır. Toplum yaşayan bir şey, bir organizmadır ve bu organizmanın parçaları aynı insan organizmasında olduğu gibi, beyin, akciğer ve karaciğer gibi çalışır. Ancak bu toplumu mekanik bir yapıya indirgemek de değildir, zira ilk olarak, makinelerin

⁶ Bekir Berat Özipek, a.g.e.s. 127.

aksine organizmalar, istenildiği zaman tekrar düzenlemeye tabi tutulabilir nitelikte tek tek parçaların toplamından çok daha fazla bir şeyi ifade eder.

* **Hiyerarşi ve otorite:** Liderlik, hiyerarşi ve farklılıklar, sivil toplumun karakteridir, bunun içinde eşitlik yoktur. Otorite sahibi kuralları koyar, diğerleri bu kuralara itaat etmekle yükümlü olur. Muhafazakârlara göre, bazı grup ya da insanlar, doğal liderlik güçlerine sahip oldukları için, eşitsizlik kaçınılmaz bir şekilde, hem doğal hem de politik şartlarda kendini gösterir. Bu nedenle klasik muhafazakârlar, doğal aristokrasi görüşünü kolayca benimsemeyi bilmişlerdir. Çünkü böylesi bir bakış açısı itibarıyla, vücuttaki çeşitli organlar nasıl farklı işlevler gerçekleştiriyorsa, toplumu oluşturan farklı sınıf ve grupların da kendilerine özgü birtakım rolleri vardır. Velhasıl, "soyut bireyler ve kozmopolitan insanlar hayal ürünleridirler ve toplumsal eşitlik, toplumsal statüler açısından doğal bir eşitsizliğin varlığı da kaçınılmazdır.

* **Mülkiyet⁷:** Muhafazakârlar için mülkiyet sadece maddi olanın sahipliği değil, aynı zamanda gizemli bir değerdir. İnsanlara sosyal ve psikolojik bir fayda sağladığı gibi, bir güven ve rahatlama duygusu da verir. Mülkiyet ister bir ev, ister bankadaki bir birikim olsun, bireylere bir koruma kaynağı sunar. Bundan dolayı muhafazakârlar tutumlu olmayı bir erdem olarak görür, özel tasarrufla beraber mülkiyet yatırımını teşvik ederler.⁸

II. Gelenek, Modernist İdeoloji ve Gelecek

Muhafazakârlık modernleşme süreciyle birlikte ortaya çıkmıştır ve muhafazakârlık adına yapılacak olan her araştırma, öncelikle doğuşunun biricik kaynağı olan Aydınlanma'ya ve bu "düşünsel atmosferin ürünü, bir kültürel proje olarak"⁹ modernitenin tek çözüm olduğunu yansıtan modernist ideolojiye dair kısa bir değerlendirme yapmayı zorunlu kılar. Bir başka ifadeyle, muhafazakârlığın geleneğe dair iddialarını ortaya koymak için, öncelikle modernist ideolojinin temel kavramlarını irdelemek zaruriyeti vardır. Çünkü muhafazakârlığın temel değerler olarak öne sürdüğü her ilke aynı zamanda aydınlanma ve modern yaşam pratiğinde ortaya atılan fikirlerin ya da eylemlerin ya yadsınmasını ya da ılımlı bir eleştirisini içermektedir. Bu nedenle muhafazakârlık, aydınlanma ve modernite arasındaki ilişki kesin sınırlarla ayrılmış olmaktan ziyade diyalektik bir karşılık biçiminde anlaşılmalıdır. Aydınlanma "eski düzenden"[din- rejim] kurtulup aklın egemen olduğu düzene geçişi temsil eder; bu geçişle birlikte toplumsal ve siyasal hayata dair bütün projeler akla veya akılda somutlaşan ilkelere

⁷ Andrew Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, Çev. Ahmet Kemal Bayram, Adres Yayınları, 2007, s.88-89.

⁸ A.g.e.s.101.

⁹ Ahmet Çiğdem, *Bir İmkân Olarak Modernite*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s.68.

yaslanmak zorundadır.¹⁰ Geleneğe ait olan her şeyin köleleştirici hurafelerle dolu olduğunu dillendiren, eski olandan kurtuluş ve yeni olanın inşasını ifade eden Aydınlanma'da akıl ise, toplumsal var oluşun diğer tüm boyutlarını kendisine tabi kılan biricik egemen gücü ifade etmektedir.¹¹ Toplumun merkezindeki Tanrı'nın yerine bilimi koyan, dinsel inançlara ancak özel alanlarda yer bırakan,¹² olgu-değer ayrımı yapıp olgudan yana tavır alan, insan doğasını mükemmel kabul eden ve bu doğanın bozulma nedenini geleneğe, geçmişe indirgeyen, aydınlanmayı karakterize eden "*seküler akla mutlak iman*" parolasını aynen devralan ve kurucu akla, ilerlemeci tarih anlayışına sonsuz güven besleyen modernist ideoloji, muhafazakâr ideolojinin de yaşam kaynağını kendi bağrında taşımıştır. Modernist ideoloji açısından rasyonalite, geleneksel değerleri yıkarak kendi otoritesini kurmayı amaç edinirken, muhafazakâr politik ideoloji açısından rasyonalite, tarih ve gelenekle tanımlanır. Tarih ve gelenekten arındırılmış bir rasyonalite anlayışı, toplumda kazanılmış ve alışkanlığa dönüşmüş tüm değer sistematiğini yok ederek, yeni bir otorite anlayışına zemin hazırlar.¹³ Modernist ideoloji açısından geleneğin değer sistematiği rasyonalitenin, ilerlemenin, özgürlüğün ve kardeşliğin önündeki tek engel olarak görülürken, muhafazakâr ideoloji açısından gelenek, eylem ve düşünceleri uzlaştırarak, heterojen bireylerin toplumsal homojenliğini artırmaktadır. Akıl var olanı, gelenek geçmişin deneyimini aktarır. Bu durumda geleneğin tecrübesi, aklın bencil hareketinin de engelleyicisidir. Akıl, eylemi şahsileştirir ancak geleneğin değeriyle yüklenirse, bencillik kaybolur. Bireye ait eylemlerde, tam bir bilinçlenme olmadığından, eylemin rasyonalize edilmesi durumu geleneğin kaybolmasına yol açar¹⁴ ve muhafazakâr politik ideoloji açısından toplumda uyum ve toplumsal kabullenmenin gerçekleşmesi eylemlerin rasyonalize edilmesine değil, geleneğin toplumda sürdürülmesine bağlıdır.

Mevcut siyasal, sosyal ve ekonomik düzenin değerine ve mümkün olduğunca korunması gerektiğine inanan felsefi düşünce ve siyasal bir ideoloji olarak muhafazakârlık, bu inancını düzenin nesiller boyunca işlerliğinde görür. Muhafazakâr düşünce açısından düzene saygı duyulmalıdır ve bunun üç nedeni vardır. İlk olarak "düzen, nesiller boyunca yaratılan gelenekler ve kurumlar, zamanın ve deneyimin zorlu sınavından geçmiş, kendini

¹⁰ Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002, s.274.

¹¹ Bekir Berat Özipek, a.g.e. s.35.

¹² Alain Touraine, *Modernliğin Eleştirisi*, Çev.Hülya Tufan, YKY Yayınları, İstanbul, 2000, s.23-24.

¹³ Hasan Hüseyin Akkaş, "Muhafazakâr Siyasi Düşünce Kavramı Üzerine" *Sosyal Bilimler Dergisi*, s.247.

¹⁴ A.g.e. s. 247.

ve doğruluğunu ispatlamıştır.¹⁵ İkinci olarak, "gelenek kendi başına bir nesne değil, araştırmacının ilgi ve eğilimine göre çok sayıda konunun kendisinden çıkarılabileceği zengin bir kaynaktır. O kabul edilmeli, kucaklanmalı, doğrulanmalı ve geliştirilmelidir."¹⁶ Eski ve geleneksel olana yönelik muhafazakâr saygının bir diğer nedeni de; verili bir yapı ister mutlak ister geçici olsun, onda, insanın psikolojik ve sosyolojik olarak yararlanacağı devamlı, hala canlı bir işlev vardır. Bunun içindir ki, Biyolojik evrimci için doğal seleksiyon ne tür bir gücü ifade ediyorsa bir muhafazakâr için de gelenek(tarih) ve bunun görünümü olarak düzen aynı türden gücü ifade eder.¹⁷ Muhafazakârlar açısından uzunca bir tarih sürecinde var olan kurumların var oluş gerekçeleri ve amaçları kendilerinde içkindir ve kolektif bilgelik onlarda cisimleşmiştir. İnsanın geleneksel normlara sırt çevirmesi veya onların geçerliliğini yitirdiğine dair düşüncesi ancak onun kendisini tehlikeye atma konusunda cesaretini gösterir.¹⁸

Muhafazakârlar tarihin hızlı aktığı devrim ve değişim dönmelerinde süreci yavaşlatmaktan, ılımlı ve tedrici değişimden yanadırlar. Onlara göre toplumsal yaşamda ve kurumlarda süreklilik sağlanmalı, ağaç budanarak yenilenmelidir. Değişimin kaçınılmaz bir hal aldığı durumlarda ise, "yeni şarap eski şişelere doldurulmalı" gelenekle bağ koparılmamalıdır. Daha açık bir ifadeyle "yeniyi yaratmak ya da bütünlüklü bir değişim yerine, eskinin revize edilmesi"¹⁹ daha sağduyuya uygun bir yaklaşımdır. Muhafazakâr düşünce açısından gelenek ve gelecek arasındaki bağ ancak böyle kurulur. Değişimin tedrici olmadığı her durum bir kopuşu²⁰ ve bir patolojiyi ifade eder. Bunun en güzel örneği de Aydınlanma, Fransız Devrimi ve Modern dönemde ortaya konulmuş olan isyan anlayışıdır. Onlara göre, geçmişin hurafelerle dolu olduğu, geleceği inşa etmek yolunda terk edilmesi gereken bir ayak bağı olduğu düşüncesinden hareket eden isyan, geleneğin karşısında galip gelmiş olabilir ancak bu galibiyet insanlara huzur getirmemiştir. Aksine bugünün insanı toplumsal izolasyon, ahlaki belirsizlik ve bireysel bunalım gibi modern döneme özgü patolojilerle bu isyanın bedelini

¹⁵ H.Birsen Örs, *19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, s.117.

¹⁶ Hans-Georg Gadamer, *Yaşayan Düşünce Olarak Gelenek*, Çev.Hafsa Fidan, *Bilimname Düşünce Platformu*, Sayı, VI, 2004, s.28.

¹⁷ Robert A. Nisbet, *Muhafazakârlık, (Düş ve Gerçek)*, Çev. M.Fatih Serenli-Kudret Bülbül, Kadim Yayınları, 2007, s. 82.

¹⁸ Bekir Berat Özipek, a.g.e.s.73.

¹⁹ H.Birsen Örs, a.g.e.s. 138.

²⁰ Francis G. Wilson, *A Theory of Conservatism*, *The American Political Science Review*, Vol.35, No.1, 1941, s.35.

ödemektedir.²¹ Geleneksel siyasi varoluş biçiminin problemlerine dikkat çeken modernler, geleneksel "devlet" anlayışının liberal ölçütlerde kısıtlanması gerektiğini savunanlar, modern dönemlerdeki devrimci alt-üst oluşları göz ardı etmektedir. Modern dönemdeki devrimci alt-üst oluşlar, beklendiği gibi bireysel özgürlük ve toplumsal mutluluk getirmemiş aksine devlet topluma yayılmış, bireyi geleneksel toplumdan daha fazla ezer duruma getirmiş ve hatta gözü doymaz bir canavara dönüşmüştür.²² Aidiyet, dayanışma duygusu ve beraberliğin gücü gibi geleneksel değerler terk edilmiş, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik gibi soyut kurgularla modern birey tekil ve hasta bir varlık haline dönüşmüştür. Muhafazakârlar açısından gelecek soyut, kurgusal bir yapı veyahut kendinde bir varoluş değil, geçmişle arasında yakın bir bağ bulunan gerçeklik olacaktır. Lakin muhafazakârların geçmiş/gelenek ve gelecek arasında kurduğu bağ "tarihsel bir düzenliliğin" var olduğu fikrini savunan ve bu arayışın içerisinde olanların düşüncesinden farklıdır. Onlara göre, geçmiş/gelenek bizim bugünümüz için tekrar pratiğimizi oluşturacak yasalar üzerine inşa edilemez. Bir başka ifadeyle, geleneğe/geçmişe sabit bir program bulmak için dönme şansımız olmadığı gibi, ona, yani geleneğe bugünün ön yargılarıyla da bakamayız.

Bugün hiçbir insan geleneğin sesine kulak vermeden edemez diyen muhafazakâr ideoloji açısından, "ölülerin sesi her daim kulaklardadır". Bu nedenledir ki gelecek, geçmişten kopuk olmayacaktır. Zira "geçmişin kalıntılarıyla değil, daha çok bugünün geçmişteki kökleriyle ilgilenmek ya da geçmişe referansları bu retorik içerisinde ifade etmek esastır."²³ Çünkü muhafazakâr ideolojiye göre, modern toplumsal yapıların ortaya çıkması beşeri ilişkiler biçiminin belirli değişimlere uğraması, eskilerin veya eski yaşama, düşünme ve ilişkiler biçiminin de ortadan kalktığı anlamına gelmemelidir. Geçmiş, şimdiyi oluşturan ve geleceği oluşturacak olan bileşenlerden biridir; geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki bağ asla kopmamalıdır. Her üçü arasındaki etkileşimde, bazen ani değişimlerle aksaklığa uğramasına rağmen, varlığını hiç kesintiye uğratmadan devam ettirir ve birbirini etkiler.²⁴ Gelecek yerine geçmişe bakmak daha doğru bir ifadeyle geleceğe yönelik planlarda geçmişi hesaba katmak her zaman daha sağlıklı sonuçlar verecektir.²⁵ Tarih, şimdiyi anlamanın ve geleceği planlamanın en iyi rehberidir. Zira o, siyasal düzende muhtemel iyi ve kötünün ne olduğunu gösterir.

²¹ Robert A. Nisbet, a.g.e., s.26.

²² A.g.e., s.6.

²³ Tanıl Bora-Burak Onaran, s.236.

²⁴ H.Birsen Örs, a.g.e.s. 118.

²⁵ Robert A. Nisbet, a.g.e., s.72.

İnsanlık tarihi boyunca yavaş, tedrici ve sürekli bir entelektüel ve ahlaki bir ilerleme söz konusudur. Geçmişin kurum ve uygulamaları "zamanın yapmış olduğu sınavı" geçtiğinden dolayı, onlar gelecek kuşakların menfaatine aktarılacak üzere de korunmalıdır. Gelenek sadece geçmişin bilgelik birikimi adına bile savunmaya değerdir. İfade edildiği üzere muhafazakârlar geleneğe özel bir önem atfederler çünkü gelenek, hem birey hem de toplum için bir kimlik duygusu oluşturur. Yerleşik örf ve uygulamalar bireyin anlayabileceği türdendir, bireyler bunlara aşinadır ve şüphe barındırmazlar. Gelenek, güvenilir ve aidiyet yaratan bütün örf ve toplumsal pratikleri kuşatır ve insanlara "köklü olma" duygusu verir. Bu duygular da tarihsel boyutlu olduğundan dolayı, güçlüdürler. Oysa değişim, bir öngörülemezlik duygusu uyandırır, belirsizlik ve güvensizlik duygusuna neden olur ve tam da bundan ötürü şüpheyile karşılaşır.²⁶ Bu durumda muhafazakâr olmak M.Oakeshoot'ın ifadesiyle *"aşına olunanı bilinmeyene, denenmişi denenmemişe, fîli olanı olası olana, sınırlıyı sınırlanmamışa, yakını uzağa, kâfiyi çok bol olana, elverişliyi mükemmele ve şu anki gülüşü hayali neşeye tercih etmektir. Muhafazakâr olmak, kendi şansına dayanmak, kendi araçlarının seviyesinde yaşamak ve kendisine kendi şartlarına benzer daha büyük tekâmül isteği ile tatmin olmaktır."*²⁷ Oakeshoot'ın bu ifadesi tam olarak muhafazakâr ruh halinin temel özelliğini dile getirir. İnsan doğasına, köksüzlüğe denenmemiş buluşlara güvensizlik ve tarihsel süreklilik ile geleneksel çerçeveye duyulan güven. Bu siyasal ideoloji yer yer öyle bir nostalji haline dönüşür ki, birçok muhafazakâr açısından geçmiş büyüğü bir zamandır ve geçmişte yaşamak bugünün teknoloji yükünü çekmekten daha arzuya değer bir durumu ifade eder. Geçmiş, her türlü muhalif oluş için, modernizm ve yol açtığı tahribat karşısında geleneğin, otantiğin, As'ın kaynağı, referansı olarak çok önemlidir.²⁸ Onlara göre, "yenilikçi bir ruh genellikle bencil bir tabiatın ve kapalı bir bakış açısının ürünüdür. Geçmiş hatırlayıp atalarını düşünmeyen insanlar gelecek nesilleri heyecanla bekleyemez. Yaygın olarak yanlış anlaşıldığı gibi, geçmişin kurumlarına sadakat veya ataların ilkelerine bağlılık "antikacılık veya hura-fecilik" değil, felsefi analojinin ruhuyla hareket etmektir.²⁹ Geçmiş ve gelecek arasında denklem ancak böyle kurulabilir. Geçmişini bilmeyen geleceğe

²⁶ Andrew Heywood, a.g.e., s.91-92.

²⁷ Micheal Oakeshott, *Muhafazakâr Olmak*, Çev. İsmail Seyrek, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Yıl:1, Sayı:1, 2004.s.56-57.

²⁸ Tanıl Bora-Burak Onaran, "Nostalji ve Muhafazakârlık" Edit: Tanıl Bora-Murat Gültekinçil, *Muhafazakârlık, İletişim Yayınları*, İstanbul, 2003, s. s.235.

²⁹ Edmund Burke, *Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler*, Batıya Yön Veren Metinler, Der: Alev Alath, s.1148-1149.

ne aktaracağını da bilemez ve unutulmamalıdır ki iyi bir gelecek sadece iyi bir geçmiş bilgisiyle inşa edilebilir.

III. Sonuç

Muhafazakâr politik ideolojinin geçmiş, modernite ve gelecek adına beş önemli husus etrafında değerlendirilebileceği bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, muhafazakârlığın bir aydınlanma eleştirisi olarak ortaya çıktığı ve modernist ideolojinin yaşam pratiğine getirdiği eleştiri ile kendi kavramsal çerçevesini oturttuğudur ve ancak bu çatışmanın diyalektiği içerisinde kendi var oluşunu gerçekleştirebildiğidir. Onun bir "tutum ve tavır alış değil" siyasal bir ideoloji olduğudur. Bundan dolayıdır ki, M.Oakeshoot'un muhafazakâr olma veya muhafazakârların hayat pratiklerindeki sınırlarına yönelik yapmış olduğu ve yukarıda bizim alıntılarımız değerlendirmeye sadece muhafazakâr siyasal ideoloji taraflarınca temenni olmanın ötesine geçemez. Diğer taraftan bu politik ideoloji taraftarlarının iddia ettiği gibi muhafazakârlık ve onların temel kavramlarını teşkil eden gelenek, "insan zihninin doğal mizacının eğilimi" olarak kabul edilemez, o, siyasal ideolojinin taraftarlarınca araçsallaştırılmış temel bir kavramdır. Aslında siyasal bir ideolojiye yaptığı araçsal desteği de diyalektik çatışmanın içerisinden gelir. İkinci olarak, muhafazakârların toplumsal kurumların köklerine kadar inen, yani toplumun temellerine dönük olan her türlü mantıki soruşturmayı, radikal ve korkutucu bulduklarıdır. Onlara göre toplumsal kurumlar tabii gelişmenin doğal sonuçlarıdır ve yücedirler. Bu kurumların işleyişine iradeyle, zekâyla veya başka bir araçla müdahale edilmemelidir. Muhafazakâr düşüncede geleneğe yapılan ısrarlı vurgu ve tarihsel süreç içerisinde tecrübe edilmiş olanın önceliği, muhafazakârlığın toplumsal değişime nasıl baktığına da ışık tutmaktadır. Üçüncü olarak, muhafazakârlığa karşı yapılan yaygın eleştirinin aksine bu düşünce geleneğinde her değişime bir karşı oluş söz konusu değildir, karşı oluş değişimin yönü ve niteliğine göre belirlenir. Çünkü muhafazakâr düşünce açısından önemli olan değişimden çok değişimin kaynağıdır. "Yani onlar, yaprakları ve dalları budamayı, kökleri koparmaya tercih ederler."³⁰ Zaten muhafazakâr düşünce açısından toplumun organizma olarak kavranışı, organizma olmanın doğası gereği bir değişimi içerisinde -radikal bir değişim olmamak kaydıyla- barındırdığı gerçeği dikkate alınınca, değişime karşı olmamayı gerektirmektedir.³¹ Bir başka ifadeyle değişimin yönünün ve kaynağının, naif bir geçişkenliğe sahip olup olmadığı onlar için önemlidir; "yeni şarap eski şişe" ör-

³⁰ Mehmet Vural, *Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakârlık*, Elis Yayınları, Ankara, 2003, s. 80.

³¹ Mehmet Vural, a.g.e., s. 81.

neğinde olduğu gibi. Dördüncü olarak, her teori/pratik ikileminde olduğu gibi, muhafazakârlar da bu ikileme düşer ve geçmiş adına yapılan her vurgu ya nostalji halini alır ya da bir siyasal tartışmanın tarafgirliğine bürünür. Yani geçmiş adına yapılan her türlü atıf, anlam ve değer içerikli olur ama pratik bir tezahüre tekabül etmez ve genellikle geçmişin vereceklerine bugünün sundukları tercih edilir. Son olarak, eğer gelenek insan zihninin doğal bir mizacı olarak kabul edilirse, liberallerin, Marksistlerin geleneğe topyekûn eleştirilerini anlamsız kılacak bir temellendirmeye ihtiyaç vardır ki, kanaatimizce muhafazakârların bunu temellendirmesi oldukça güçtür. Bunu noktada muhafazakârların çıkış yolu nihai anlamda "bana göre" ile başlayan kalıplara inecektir ki, bu da onun "doğal bir zihinsel durum değil" ideoloji olduğunun açık bir ifadesidir. Bir başka ifadeyle günümüzde yükselen sosyo-politik bir söylem olması itibarıyla de muhafazakârlık, salt insani bir tutum ve doğal bir mizacın sınırlarını aştığını gösterir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Çiğdem, *Bir İmkân Olarak Modernite*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- Alain Touraine, *Modernliğin Eleştirisi*, Çev.Hülya Tufan, YKY Yayınları, İstanbul, 2000.
- Andrew Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, Çev. Ahmet Kemal Bayram, Adres Yayınları, 2007.
- Bekir Berat Özipek, *Muhafazakârlık (Akıl, Toplum, Siyaset)*, Kadim Yayınları, 2005.
- Francis G. Wilson, *A Theory of Conservatism*, *The American Political Science Review*, Vol.35, No.1, 1941.
- Hasan Hüseyin Akkaş, "Muhafazakâr Siyasi Düşünce Kavramı Üzerine" *Sosyal Bilimler Dergisi*.
- H.Birsen Örs, *19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Hans-Georg Gadamer, *Yaşayan Düşünce Olarak Gelenek*, Çev.Hafsa Fidan, *Bilimname Düşünce Platformu*, Sayı, VI, 2004.
- Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev.Alp Tümertekin, İthaki Yayınları, İstanbul, 2003.
- Mehmet Vural, *Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakârlık*, Elis Yayınları, Ankara, 2003.
- Micheal Oakeshott, *Muhafazakâr Olmak*, Çev. İsmail Seyrek, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Yıl;1. Sayı;1. 2004.
- Michele Barrett, *Marx'tan Foucault'ya İdeoloji*, Çev. Ahmet Fethi, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1996.

Robert A. Nisbet, **Muhafazakârlık, (Düş ve Gerçek)**, Çev. M.Fatih Serenli-Kudret Bülbül, Kadim Yayınları, 2007.

Samuel P. Huntington, **"Conservatism as an Ideology"**, *The American Political Science Review*, Vol.51, No.2 (Jun., 1957).

Şerif Mardin, **Din ve İdeoloji**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

Tanıl Bora-Burak Onaran, **"Nostalji ve Muhafazakârlık"** Edit: Tanıl Bora-Murat Gültekingil, **Muhafazakârlık, İletişim Yayınları**, İstanbul, 2003.